

Mr. S.J.H. Scheenstra (1933) is burgemeester van Oegstgeest. Hij is oud-voorzitter van de Vereniging van christen-democratische gemeente- en provinciebestuurders.



Consensus is geboden

Tien bestuurlijke kanttekeningen

Mijn antwoord op de kritische vraag van de redactie naar het effect van het rapport 'Appèl en Weerklank' – en dan speciaal gezien vanuit de optiek van de CDA-bestuurder – geef ik in de volgende tien kanttekeningen.

1. Duizend ankers

Het is toch opmerkelijk dat het partijbestuur reeds op 12 november 1982 de werkgroep 'Interne Partij Organisatie' instelt, die het onderhavige rapport heeft gewrocht, nadat pas op 11 oktober 1980 het CDA plechtig was geconstitueerd. Kennelijk bestond daartoe een dringende reden. Toch was het CDA niet tot stand gekomen zonder zware fusieprotocollen en ijzersterke statutaire regels. Kortom: de partij lag aan duizend ankers! Dat was en is in zekere zin de crux van de partij. De reden daarvan is niet ver te zoeken. Het CDA (als politieke beweging) is namelijk geen spontane schepping maar een maaksel. De lange slepende weg naar de fusie toe bracht met het CDA niet iets wezenlijk nieuws, maar een instituut, verankerd in notariële akten en protocollen. Maar

wat ontbrak was een 'unité de doctrine'. Weliswaar kende de partij het rapport 'Grondslag en politiek handelen', doch de politieke overtuiging – die in dat rapport wordt beschreven als de verbinding tussen de grondslag en het politieke handelen – was niet alom in de partij manifest. Die constatering gold in 1980 zonder meer als juist en in 1982 was er niet minder reden zich daarover zorgen te maken. Vandaar derhalve het initiatief van het partijbestuur om o.m. de werkgroep IPO aan het werk te zetten. De vraag is nu of wij na het rapport 'Appèl en Weerklank' en de aanvaarding van de daarbijbehorende conclusies en aanbevelingen door de Partijraad in Hoogeveen (mei 1984) van een merkbaar verbeterde situatie kunnen spreken. Die vraag kan ik tot mijn spijt niet met louter enthousiasme beantwoorden.

2. Consensus

Ik noemde hiervoor het begrip 'unité de doctrine', waaronder ik versta een algemeen gedragen en ervaren consensus door de

aanhangers van een beweging terzake van hun leidend beginsel. Voor het floreren van het CDA moet er onder de leden van de partij een consensus bestaan met betrekking tot de plaats en de taak van de overheid in de samenleving. Zo'n CDA-visie op de overheid zal ook iets zeggen over de positie van de (verenigingen van) burgers jegens hun overheid. Die consensus moet bestaan in de volle breedte van de partij (tussen de leden onderling), maar moet evenzeer te vinden zijn in de verticale lijnen van de partij: in de hiërarchische partijstructuur bij het maken van programs en het voeren van beleid. Geen politieke partij kan het stellen zonder een leidend beginsel. Het is echter mijn overtuiging dat men in schier alle andere partijen eerder tot een consensus komt dan in het CDA. Enerzijds komt dat door de eenvoud en eenduidigheid van het uitgangspunt van de andere partijen (socialisme, liberalisme, pacifisme), anderzijds kent het CDA een conglomeraat van stromingen in zijn midden.

In Nederland kent elke grondsoort zijn landsaard, zijn cultuur en zijn daarbij passende religiositeit. Die bonte verscheidenheid weerspiegelt zich in het CDA. Daar zijn uiteraard de oorsprongen van het CDA debet aan. Maar bijgevolg is van een inspirerende consensus over de volle breedte van het CDA-functioneren geen sprake. Eerder is er een consensus in het negatieve: een anti-socialistenstemming.

De conclusie lijkt mij daarom gewettigd dat geen 'unité de doctrine' tot het CDA heeft geleid – zoals in de rede ligt – doch dat het CDA (als jonge politieke beweging) nog op weg is naar die essentiële consensus.

3. Folkloristisch schouwspel

De vorige kanttekening zette ik om tenminste drie redenen op papier. Allereerst lag naar mijn mening in de noodzaak tot consensus de drijfveer besloten om tot het rapport 'Appèl en Weerklank' te komen. Herlezing van het rapport bevestigt mijn idee waar een gebrek aan samenbindende opvattingen in de partij als een probleem voor het

CDA wordt gesignaleerd. Teksten die ik nu daarover in het rapport lees, liegen er niet om en zijn niet vleiend: 'gebrek aan onderlinge verbondenheid' en 'op het niveau van de politieke overtuiging vormt de partij geen eenheid'. Dit is de diagnose van de rapporteurs. Hoe zou zomer '86 hun diagnose luiden? Ik vrees nog niet gunstiger.

Als ik in dit verband slechts één uit het CDA-leven gegrepen illustratie mag geven: de jongste kandidaatstelling voor leden van de

» De jongste kandidaatstelling voor de Tweede Kamer was een folkloristisch schouwspel. «

Tweede Kamer was meer een folkloristisch schouwspel van achtergrond en achterban, dan dat antwoord werd gegeven op de vraag: welke mensen hebben kwalitatief de beste papieren?

In de tweede plaats vraag ik bijzondere aandacht voor het samenbindende cement van de consensus, omdat men in de partij c.q. het partijbestuur ten onrechte te hooggestemde verwachtingen van de effecten van rapporten kan hebben. Evenmin als de totale samenleving is een politieke partij (als onderdeel daarvan) maakbaar door rapporten. Zo min als de fusie-protocollen het cement van een dynamische partij kunnen zijn, zo min bieden rapporten de uitkomst: zij leggen de feilen bloot en geven in hoofdzaak theoretisch een weg tot herstei aan. Want behalve enige organisatorische en statutaire maatregelen, hangt het optimale functioneren van de partij toch in bijzondere mate af van de inzet en de intentie van de 'draggers'

van de partij. Je kneedt noch modelleert het CDA als ideale partij met gedetailleerde notariële stukken. Van die kant moeten we het heil niet verwachten. Ik ben van overtuiging dat een mensen overstijgende spiritualiteit meer levenssappen aan de partij toebrengt. Een spiritualiteit, die ten aanzien van het CDA, vanzelfsprekend haar voedingsbodem in het Evangelie vindt. Naar mijn opvatting zijn we hier bij de kern en de permanente uitdaging voor het CDA. Het is een vraag van *to be or not to be*. Het CDA wil immers in de politiek uitdrukking geven aan de oproep van het Evangelie. En bij de toepassing daarvan hebben we het kwartet van kernbegrippen als toetsingskader. Dat zijn permanente ankers waaraan de partij met al haar representanten ligt. Werken die ankers? Zijn die kernbegrippen gemeengoed? Kozen die dik 3 miljoen kiezers op 21 mei j.l. voor het CDA vanwege de ten toon gespreide spiritualiteit of vanwege het gepresenteerde nonsens-beleid? Men koos – denk ik – meer voor Lubbers en zijn beleid dan voor het CDA met zijn grondslag. Voor het vergaren en versterken van positie is die fantastische uitslag uitmuntend voor het CDA. Het gevaar ligt echter wel op de loer. Deze positie van macht kan ons bedreigen. De verleiding kan toesluipen, dat wij terwille van de gevestigde macht zouden willen toegeven op ons principiële uitgangspunt. Het mag nooit zo worden, dat de heren van klein rechts het CDA de spiegel van christelijk geïnspireerde politiek gaan voorhouden.

Hoewel het in de politiek niet zonder macht kan, zal voor het CDA de eerste vraag niet zijn: hoe word ik groter? maar: hoe word ik beter (dan de andere partijen)?

En de derde reden waarom ik over het wettelijk-samenbindende schreef ligt in de positie van de CDA-bestuurdersvereniging binnen het CDA. Ik zal daar de volgende kanttekening aan wijden.

4. Mede-overheden

Evangelisch geïnspireerde politiek is vandaag-de-dag in Raden en Staten mogelijk en noodzakelijk. In een verstatelijkte, verbu-

reaucratiseerde samenleving, die bol staat van regelgeving, leeft men niet samen, is men géén maat van elkaar, is de burger eenzaam en wordt het individu gekroond. Wat ziet de burger van de overheid? Hij ziet en hoort de spelers en de regisseurs op het Binnenhof en in 'Den Haag vandaag'. Op gezette tijden krijgt hij een blauwe envelop uit Apeldoorn.

Maar dát is de overheid toch niet? De overheid, die land en volk ten goede moet besturen is een complex van *mede*-overheden. Het Rijk gedraagt zich als een super-overheid, maakt wetten, stuurt missives en deelt lakens uit naar gemeenten en provincies alsof het Rijksfilialen zijn. Dat is een schromelijke misvatting! Lokale bestuurders zijn geen filiaalhouders, maar bestuurders van openbare lichamen met authentieke rechten.

Wordt die opvatting binnen het CDA algemeen erkend? Helaas nog niet. Ik sta niet alleen als ik er melding van maak, dat het CDA in zijn jonge bestaan nog geen principiële bezinning aan de orde heeft gehad over de positie en de functie van gemeenten en provincies. Bij de gemeente ontmoet de burger primair zijn overheid als het om zijn welzijn gaat, zijn huis, zijn veiligheid, zijn sportvoorziening of zijn bijstand. Wat meer op afstand komt hij de provincie tegen bij milieu-, ruimtelijk of ouderenbeleid. Mede-overheden noemen we dat. Elkaars complement.

Dáárover zou ik nu graag een consensus zien opbloeien. Het begrip en de wetenschap dat het besturen van gemeenten en provincies géén minder soort besturen is dan het werk van de Staten-Generaal. Als wij ons samen verantwoordelijk achten voor het bestuur van dit land dan omvat dat ook 714 gemeenten en 12 provincies. En wanneer de CDA-bestuurdersvereniging opkomt – hetzij in het Partijbestuur, hetzij in de Partijraad – voor de belangen van die mede-overheden dan zijn dat op voorhand te respecteren belangen en gaat het niet om benepen groepsbelangen. Dan mag van géén

zijde de suggestie worden opgeroepen alsof op zo'n moment een soort maffia achter de microfoon staat.

Het CDA is een pluriforme partij; juist ook dank zij de duizenden vertegenwoordigers in Raden en Staten. Juist aan die basis is het CDA ontstaan. Aan de basis vormden de talrijke CDA'ers in hun prille fracties destijds samen het vliegwiel om hun nieuwe partij te vormen. Tezeer ging de aandacht van het CDA tot heden uit naar (inter)nationale vraagstukken. Wezenlijke belangstelling voor gemeenten en provincies kwam sporadisch aan den dag. Met het oog op een adequate christen-democratische politiek in Raden en Staten is de totale partij voluit verantwoordelijk. Dat verantwoordelijkheidsbesef moet blijken in een consensus langs de verticale lijnen, waarop ik eerder doelde.

5. De eerste selectie

Het is de eerste verantwoordelijkheid van de partij dat in Raden en Staten namens het CDA kwaliteit aantreedt. Onze vertegenwoordigers mogen daar niet zonder kennis aan de bak komen. En ze moeten kunde hebben om die kennis te benutten. Want lokaal en provinciaal bestuur is allang het niveau van vrijetijdsbesteding voorbij. De CDA-bestuurdersvereniging en de stichting Kader- en Vormingswerk willen en kunnen behulpzaam zijn bij het vormen van de gekozenen en daarmee het profileren van het CDA. Maar nogmaals: de eerste selectie is een zaak van de partij. Heeft het rapport daartoe reeds vruchten afgeworpen? Het antwoord is niet exact te geven. Ik denk dat wat de samenstelling van de gemeenteraden betreft de doelstelling dit jaar nog niet over de hele linie bereikt is. Weliswaar zijn vrouwen en jongeren kandidaat gesteld en verkozen, doch opzienbarend was dat niet.

Trouwens, welke mutaties zouden ook zonder het rapport tot stand zijn gekomen? Op evenzovele plaatsen bleef men de oude Adam trouw door dorpen en groepen met kandidaten te begunstigen.

6. Beginselvaste kandidaten

De bezetting van raads- en statenzetels is – zoals gezegd – een zorg voor de partij en haar afdelingen. In dit verband is conclusie 14 van belang, welke o.m. inhoudt dat de partij zich met kracht dient te gaan bezig houden met het werven van nieuwe, kundige en beginselvaste kandidaten. Afgezien van het feit dat in het oog lopende, kundige kandidaten vanwege financiële consequenties of andere moverende redenen menen te moeten afzien van een kandidatuur, is de keuze in de regel beperkt tot een kleine groep (in Oegstgeest bijv. moest de helft van het bestuur zich afzijdig houden omdat men geïnteresseerd was in één van de 17 plaatsen op de lijst). Daarbij is de training pure noodzaak. Liefst zou ik training vóóraf bepleiten. Maar in de lijn met het rapport acht ik het volgen van cursussen door raads- en statenleden aan een CDA-kaderschool zonder meer een must. Ik ben van mening dat deze gekozen bestuurders zich moeten verplichten in hun eerste periode minstens één meerdaagse cursus in bedoeld CDA-verband te volgen. Het is van een zodanig politiek belang dat men zich het elementaire handwerk eigen maakt, dat bij nalaten van deze morele plicht een volgende kandidatuur niet in het vooruitzicht kan worden gesteld. Helaas moet worden gezegd dat de boodschap van deze conclusie uit het rapport bij gelegenheid van de jongste verkiezingen nog niet heeft gewerkt. Het komt er dus voor de partij op aan aan de basis potentiële raads- en statenleden te werven, die vervolgens de vereiste vorming wordt geboden.

7. Uitwisseling

In een volgende conclusie staat dat het vooral aankomt op de gezindheid van de betrokkenen om gezamenlijk verantwoordelijkheid te dragen voor visie en beleid van het CDA. Hier komt de consensus om de hoek, waarvoor ik al de aandacht vroeg. In dezen heeft de CDA-bestuurdersvereniging de taak van het CDA overgenomen. In alle provincies komen de leden van de vereniging regelmatig bij elkaar. In grotere provincies

bestaan ook nog diverse regio-contacten. In al die bijeenkomsten wordt informatie uitgewisseld en wordt een aanzet gegeven tot een 'unité de doctrine'.

Een belangrijk initiatief in dit kader noem ik de Statendag in Utrecht in 1985. Graag gaf de CDA-bestuurdersvereniging steun en financiële bijstand voor dit Utrechtse idee om alle CDA-statenleden bij elkaar te brengen. Deze ontmoeting met uitwisseling van ervaringen en ideeën was een groot succes.

De Bestuurdersvereniging heeft de taak van het CDA overgenomen te werken aan een 'unité de doctrine' van CDA-bestuurders.

Wederom met steun van de CDA-bestuurdersvereniging vond op 27 juni j.l. reeds de tweede Statendag plaats in het gerenommeerde Gouvernementsgebouw te Maastricht. Op zó'n plaats is het succes bij voorbaat verzekerd. Er kan nu van een traditie worden gesproken. Evenzeer dat het CDA-bestuur – hoewel uitgenodigd – niet aanwezig was.

8. Contact tussen bestuursniveaus

De CDA-bestuurdersvereniging – volgende conclusie – kan een belangrijke rol spelen in het overleg tussen CDA-politici op verschillende bestuursniveaus. Regelmatig vervult de vereniging deze intermediaire rol reeds. Speciaal Kamerleden draagt zij met behulp van werkgroepen materiaal aan dat het inzicht in de werking en de (soms netelige) positie van de mede-overheden kan verhelderen. Het valt daarbij echter te betreuren dat een verworven inzicht door de Kamerle-

den zo nu en dan ondergeschikt moet worden gemaakt aan de inhoud van het regeerakkoord, waartoe de fractie zich heeft verbonden. Indien er van contact tussen CDA-politici op verschillende niveaus sprake is, zo bestond dit reeds vóór het rapport en is dit met name door de bestuurdersvereniging geëntameerd.

9. Verantwoording

De laatste conclusie bij het vierde hoofdstuk doelt op de periodieke verantwoording over het gevoerde beleid aan de respectievelijke besturen. Een goede zaak. Naar mijn mening is deze aanwijzing in de praktijk nog niet uit de verf gekomen. Het is nog lang niet algemeen regel. Waar het gebeurt maken de fracties zich er soms met een Jantje van Leiden vanaf, terwijl anderzijds de leden van de afdeling niet echt doorvragen, zodat het zelden tot een fundamentele discussie komt. Toch blijft het nodig voor fractie en bestuur om permanent in contact en discussie te staan. Een over en weer kritisch volgen is geboden terwille van een duidelijke CDA-politiek op basis van geaccordeerd program. Wat de bedoelde verantwoording betreft zou de partij dus nog meer van zich moeten laten horen.

10. Aanbevelingen

Aan het slot van het vierde hoofdstuk van het rapport lees ik in een tussenkopje: fracties zijn gezichtsbepalend. Daar ben ik het roerend mee eens en ik betoogde het al met zoveel woorden. Tevens lees ik daar dat 'Den Haag' zich doorgaans afstandelijk en centraal opstelt. Mijn bijdrage wil oproepen de in het rapport bepleite decentralisering en deregulering – juist ook binnen de partij! – metterdaad ter hand te nemen. Zeker waar raads- en statenfracties in den lande voor het CDA zo zeer beeldbepalend zijn, wil ik ter afronding drie ideeën ter overweging meegeven:

1. Laat de partij zich in den vervolge een intensieve en kostbare procedure voor de samenstelling van een model-gemeente- en provincieprogram besparen. Plaatselijke af-

delingen, die autonoom zijn, maken er toch maar spaarzaam gebruik van. Beter is het de CDA-bestuurdersvereniging te verzoeken een globaal model-program samen te stellen. Zo'n terzake kundig werkstuk behoeft dan door het partijbestuur slechts marginaal te worden getoetst.

2. Laat het partijbestuur – ook in het kader van de decentralisatie en de mondige afdelingen – zich onthouden van het toeleveren van affiches voor raadsverkiezingen met foto van iemand, die nergens kandidaat staat. Dat getuigt alleen maar van dis-respect voor de lokale politiek.

3. Als vorm van deregulering roep ik de vraag op in hoeverre de geldende incomptabiliteitenregeling nog handhaafbaar dan wel nodig is. De huidige regeling is namelijk zéér selectief. Op sommige fronten doet het CDA zich bepaald tekort door roomser dan de Paus te willen zijn.

Als laatste pleit ik ervoor om de bezinningsconferentie van de partij en de CDA-bestuurdersvereniging voor het kader van de partij – waarin de CDA-visie op de overheid centraal staat en de relatie tussen de mede-overheden in het bijzonder – als een vast punt op de jaarlijkse agenda te zetten. Deze broodnodige ontmoeting en bezinning vond – op sterke aandrang van de bestuurdersvereniging – voor het eerst plaats op 30 november 1985. Het is voor het CDA van vitaal belang dat een dergelijke bezinning voortdurend plaats vindt wil er ook in de toekomst in menige lokatie van het CDA een appèl uitgaan en hopelijk weerklank worden gevonden.

